ՀՏԴ 82.09

Գրականություն

Աննա ԵՐԿԱՆՅԱՆ
ՀՊՏՀ-ի լեզուների ամբիոնի դասախոս, բ. գ.թ.
E-mail: annajanyerkanyan@mail.ru

ԳԵՎՈՐԳ ԴԵՎՐԻԿՅԱՆԻ ՓՈՔՐ ԱՐՁԱԿԸ

Գևորգ Դևրիկյանի ստեղծագործությունները նվիրված են հայոց պատմությանն ու հայ մշակույթի նշանավոր գործիչներին, հայ բանահյուսությանն ու միջնադարյան գրականությանը և արծարծում են արդիական հնչեղություն ունեցող խնդիրներ և տարբեր հարցեր: Հայրենասիրությամբ է ներծծված նրա ստեղծագործության ամեն դրվագ, իսկ թեմատիկան արդիականությունն է՝ անցյալի պատմության ներկայի հետ տարված զուգահեռով և մերօրյա կյանքի մտահոգություններով:

«Գևորգ Դևրիկյանի փոքր արձակը» հոդվածում քննվել են Գ. Դևրիկյանի փոքր կտավի գործերը՝ պատմվածքները: Վերլուծվել են միջնադարյան վկայությունների հիման վրա գրված մի շարք պատմվածքներ, ինչպես նաև արդի խնդիրներ արծարծող և վկայաբանությունների, միջնադարյան հին ու նոր շրջանների սուրբգրային պատմությունների հիման վրա գրված պատմվածքները: Առանձնահատուկ տեղ է հատկացված արդիական թեմայով գրված պատմվածքներին, որոնք ներկայացնում են ժամանակակից կյանքի խնդիրները: Պատմական թեմաներով գրված պատմվածքների հերոսները հայրենի մշակույթի նվիրյալներն են: Այս կերպարները տքնում են հանուն հայկական մշակույթի, հոգևոր արժեքների և կառուցողական արվեստի հարատևության: Ցույց է տրվում այն ընդհանրությունը, որը կա Դ.Դեմիրճյանի, Վ. Խեչումյանի և Գ. Դևրիկյանի պատմական թեմաներով

գրված պատմվածքներում: «Միջնադարյան գրիչ-ծաղկողները Գևորգ Դևրիկյանի ստեղծագործություններում» ենթագլխում փորձել ենք ներկայացնել գրիչ-ծաղկողների գեղարվեստական կերպավորումը ինչպես պատմվածքներում, այնպես էլ պատմավեպերում և հրապարակախոսական երկերում: Ժամանակակից պատմվածքներում պատկերված է 1930-1980 թթ. երևանյան իրականությանը բնորոշ լեզուն՝ մերօրյա իրականությանը բնորոշ շարադրանքով:

Բանալի բառեր՝ միջնադար, պատմվածք, գրիչ-ծաղկող, մշակույթ, տպագրիչ, կառուցող, ինքնություն, ուսուցողական, հոգևոր արժեք:

А.Ерканян

МАЛАЯ ПРОЗА ГЕВОРГА ДЕВРИКЯНА

Произведения Г. Деврикяна посвящены армянской истории и известным деятелям армянской культуры, армянскому фольклору и средневековой литературе. В них поднимаются актуальные проблемы. Каждый фрагмент его произведений пронизан патриотизмом, любовью к отечеству, а тематика произведений отличается актуальностью, проведением параллелей между прошлым и настоящим и обеспокоенностью современными реалиями.

В статье «Малая проза Геворга Деврикяна» нами проведено исследование прозаических произведений малой формы Г. Деврикяна – рассказов. Проанализирован ряд рассказов, написанных на основе средневековой мартирологии, а также рассказы, созданные на основе историй Священного Писания, относящихся к периоду раннего средневековья и нового времени. В статье проведен анализ ряда рассказов, написанных по средневековым мотивам, а также рассказов, поднимающих актуальные проблемы. Жития святых, библейские истории раннего и позднего средневековья также послужили основой для сюжетов рассказов Г. Деврикяна.Особое место отведено рассказам на современную тематику, раскрывающим проблемы современной жизни. Героями исторических рассказов являются лица, внесшие свою лепту в развитие армянской культуры. Это персонажи, ратующие за сохранение армянской культуры, духовных ценностей и конструктивного искусства. В современных рассказах отражен язык ереванской действительности 1930-1980 гг.

с характерным нарративом реального мира указанного периода времени.

Ключевые слова: *средневековый, рассказ, культура, печатник, строитель, личность, писцы-иллюстраторы, познавательный, духовная ценность.*

A.Yerkanyan

"GEVORG DEVRIKYAN'S LITTLE PROSE"

G. Devrikyan's works are dedicated to the Armenian history and the prominent figures of the Armenian culture, the Armenian folklore and medieval literature, they also raise the current issues and various problems. Every episode of his work is imbued with patriotism, and the theme is modernity, in parallel with the presence of the history of the past and with the concerns of nowaday's life. In the article "Gevorg Devrikyan's short prose" were examined Devrikyan's small canvas works - short stories. A number of stories written on the basis of medieval evidence were analyzed, as well as stories that discuss current issues and are written based on mentions, scriptural stories of the old and new medieval periods. In the article we have analyzed a number of stories based on the medieval testimonies, as well as the stories related to the current issues.The biblical stories of the martyrological, medieval, ancient and new periods have also become the subject of Gevorg Devrikian's stories. A special place is given to stories written on a current topic, which present the problems of modern life. The heroes of the stories written on historical themes are the devotees of the native culture. These characters work hard for the duration of Armenian culture, spiritual values and constructive art. Modern stories describe the language typical of the Yerevan reality of the 1930-1980s, with the narration typical of today's reality.

Key words: *medieval, story, Writers-Flourishers, culture, publisher, builder, identity, educational, spiritual value.*

Գևորգ Դևրիկյանի արգասաբեր և բազմաբովանդակ ստեղծագործության մեջ աչքի են ընկնում փոքր կտավի գործերը՝ էսսեները, պատմվածքները և մանկության վերհուշի պատառիկները:

Փոքր արձակի զարգացման գործում անժխտելի էր Դ. Դեմիրճյանի, Ս. Խանզադյանի, Վ. Խեչումյանի, Խ. Գյուլնազարյանի, Մ. Սարգսյանի, Ս. Այվազյանի, Ռաֆայել և Վալտեր Արամյան եղբայրների դերը: 1970-1980-ականների պատմվածքների ժողովածուներն աչքի են ընկնում թեմատիկ

բազմազանությամբ, ժանրի հնարավորությունների ընդլայնմամբ, ազգային մտածողության և հոգեբանության պատկերմամբ:

«Պատմվածքի ճակատագիրը դասավորվեց այնպես, որ այն ժամանակի ու տարածության համեմատաբար փոքր հատվածում պետք է խոսեր կյանքի ու աշխարհի համեմատաբար մեծ երևույթների մասին, դառնալով մարդկության գեղարվեստական հնարավորությունների ամենագեղեցիկ դրսևորումներից մեկը»[1],- նշում է Ն. Ադալյանը:Գևորգ Դևրիկյանի փոքր կտավի գործերը կարող ենք բաժանել 3 խմբի՝ պատմական թեմաներով գրված, արդիական խնդիրներ արծարծող և մանկության պատառիկներ: Պատմական թեմաներով գրված պատմվածքների հերոսները հայրենի մշակույթի նվիրյալներն են՝ գրիչները, ծաղկողներն ու կառուցողները, տպագրիչներն ու քարգործները: Այս կերպարները ջանասիրաբար տքնում են հանուն հայկական մշակույթի, հոգևոր արժեքների և կառուցողական արվեստի հարատևության, նրանք գրի հավերժությունն ու հարատևությունը կարևորող ու պահպանող մարդիկ են:

«Մաքառում» ժողովածուի (1980)՝ «Գիրը մնաց հիշատակող» խորագրի ներքո զետեղված պատմվածքները Գ. Դևրիկյանը գրում է միջնադարյան վկայությունների հիման վրա, որոնք պատկերում են հայ մշակույթի հարատևությունը և դարեր շարունակ ապրելու և արարելու արդար ցանկությունը: Պատմական թեմաներով գրված պատմվածքների համար Գ.Դևրիկյանը բնաբան է ընտրել միջնադարյան ձեռագրերի հիշատակարաններում տարածված «Ձեռս մաշի, դառնա ի Հող, Գիրս մնա հիշատակող» արտահայտությունը: Այն նաև Դ. Դեմիրճյանի «Գիրք ծաղկանց» պատմական վիպակի բնաբանն է:

Գ. Դևրիկյանը պատմվածքների նյութ է դարձրել հիշատակությունները, միջնադարյան հին ձեռագրերը, եկեղեցիների ու տապանաքարերի արձանագրությունները: Այս առումով աղերսակցական կապերն ակնառու են Վիգեն Խեչումյանի «Զվարթնոց» պատմվածքների ժողովածուի հետ: Վերջինս իր պատմվածքների համար ևս նյութ է քաղում միջնադարյան վկայություններից, ձեռագիր հիշատակարաններում պահպանված հակիրճ տվյալների հիման վրա Վ. Խեչումյանը կառուցում է ողջ պատումը: Նրա պատմվածքների հերոսներն էլ քարգործներ են, գրիչներ, տպագրիչներ, կառուցող վարպետներ, ոսկերիչներ, մագաղաթ ողորկողներ և մշակույթի նշանավոր գործիչներ:

«Թամղութ պատանին» ստեղծագործության մեջ պատմվում է Վայոց ձորի Գնդեվանքի գրիչ-ծաղկող Հովասափի կրած չարչարանքների և անձնազոհության մասին, ինչպես նաև պատկերվում է, որ նման դժվարին

[1] ***Ադալյան Ն.,*** *Սովետահայ պատմվածքը, Եր., 1968, էջ 230:*

պայմաններում, բազում ձեռագրեր են ընդօրինակվում. «Թող բարի ընթերցողները հիշող լինեն ու գիտենան, թե ինչ դառն օրով ու արյուն-արցունքով են գրվել այս մատյանները, և որքան աղետալի են եղել ժամանակները: Իսկ երկա՞ր են տևելու: Եվ չե՞ն ունենալու վերջ»[1]:

Մի կարևոր հիշատակություն է պահպանված նաև վերոնշյալ պատմվածքում. «Երանի գրիս, որ մնայ կենդանի և աւա՜ղ ձեռինս, որ հողանայ ի գերազմանի»[2] և «Աղաչեմ զամենեսեան, որք հանդիպիք գրիս յիշեսջիք յաղօթս ձեր ուսուցիչն իմ ծաղկօղ Յովասափ և Թամղութ պատանին ի գեղջէն Կեչուտ, զնահատակեալսն ի ձեռաց անօրինաց»[3]:

Գ. Դևրիկյանի պատմական թեմաներով գրված պատմվածքների հերոսները պատմության վկաներն են, որոնք իրենց ներկայությամբ ուղեկցում են ներկա սերնդին՝ սովորեցնելով ապրել, չսայթաքել, չսխալվել:

«Մաքառում» ժողովածուի մեջ զետեղված պատմվածքները հավաստում են հայոց մշակույթի հարատևությունը և դարեր շարունակ գիր ու գրականությամբ ապրելու և արարելու հարաշարժությունը: Այստեղ գրողն ակնհայտ խաչաձևում է *արվեստ-մարդ* փոխհարաբերությունը և պատկերում նրա ապրեցնող և վեհացնող ուժը: Գ. Դևրիկյանը լեզվական և պատկերային ոճավորմամբ մոտենում է չափածոյի ստեղծագործական լեզվին, ինչպես Վ. Խեչումյանն է հիշատակարանների տողերի հիման վրա գրում, այնպես էլ այստեղ ասես երգն է պատմվածքայնանում:

Գևորգ Դևրիկյանի պատմվածքների գրեթե բոլոր հերոսները հայ ժողովրդի ոգու, հայրենի մշակույթի, ինչպես նաև մայրենի լեզվի հարատևությունն ընդգծող կերպարներ են. «Բանում ու գծում էր այդպես ինքնամոռաց, ու արդեն թվում էր, թե չէր էլ եղել այդ երկամյա դադարը: Աչազրկության տառապանքն ավարտվել էր, և կրկին ծագել էր Արարչական լույսը»[4]: Պատմական թեմաներով գրված պատմվածքների լեզուն Դևրիկյանը համապատասխանեցրել է պատմվածքի ժամանակաշրջանին՝ օգտագործելով հնաբանություններ, գրաբարյան բառեր և այլն: Քաջատեղյակ լինելով տվյալ շրջանի հանդերձներին՝ դեսպակ, պեպլոս, ստոլա, տունիկա, տոգա, ինչպես նաև զինվորական աստիճաններին՝ նա գործածել է տվյալ իմաստային խմբին վերաբերող տերմինային բառեր: Այս պատմվածքներում Գևորգ Դևրիկյանը ևս մեկ անգամ վերհանում և նորովի իմաստավորում է հայոց պատմության հիշարժան էջերը և գեղարվեստորեն մարմնավորում ժողովրդի անցած ուղին:

---

[1] ***Դևրիկյան Գ.,*** *Մաքառում, Եր., 1980, էջ 27:*
[2] *Նույն տեղում, էջ 25:*
[3] *Նույն տեղում, էջ 32:*
[4] *Նույն տեղում, էջ 56:*

Պատմական թեմաներով գրված պատմվածքները՝ ստեղծված նախօրինակ կերպարներով, նվիրված լինելով հայ ժողովրդի հոգևոր ինքնությանն ու լինելության դարավոր մաքառմանը, ճանաչողական և ուսուցողական բնույթ ունեն: Այս պատմվածքների միջոցով Գ. Դևրիկյանը վեր է հանում ազգային արժեքներն ու հոգևոր մշակույթի կարևորությունը, նպաստում երիտասարդ սերնդի հայեցի դաստիարակությանը:

Գ. Դևրիկյանի Անիին նվիրված երկու պատմավեպերը համեմատելով միջնադարյան թեմաներով պատմվածքների և միջնադարից դեպի նոր շրջան անցում կատարող «Վիրավոր կռունկ» վեպի, ինչպես նաև խորհրդային տասնամյակներին վերաբերող պատմվածքների հետ՝ տեսնում ենք գրական բարձր վարպետության արտահայտություն եղող հետևյալ իրողությունը: Ոչ միայն յուրաքանչյուր ժամանակաշրջանին բնորոշ բառերն են կիրառված, այլև այսօրվա գրական հայերենի շրջանակում Անիին նվիրված գործերում զգում ենք գրաբարյան շունչը՝ համապատասխան դարձվածքներով ու բառաձևերով: Նույն կերպ ուշ միջնադարին վերաբերող ստեղծագործություններում այդ շրջանի ուրույն հայ բանաստեղծության շունչն է, ուր միջնադարյան չափածոյին գումարվում է պատումին բառաձևերի և վերջածանցների միջոցով 17-18-րդ դարերի լեզվին բնորոշ արտահայտչաձևերով շարադրանքը: Ժամանակակից պատմվածքներում գտնում ենք 1930-1980 թթ. երևանյան իրականությանը բնորոշ լեզուն՝ մերօրյա իրականությանը բնորոշ շարադրանքով:

Գրողի հակումը դեպի պատմությունը գալիս էր փոքր արձակից՝ պատմվածքներից: Միանշանակ ակնհայտ է, որ պատմական թեմաներով գրված պատմվածքներում հեղինակը ներկայացնում է սերունդների փոխկապվածությունը:

Պատմական թեմաներով պատմվածքներից բացի Գ. Դևրիկյանը գրել է նաև ժամանակի իրականությանը վերաբերող այլ բնույթի պատմվածքներ, որոնք հիմնականում արծարծում են հասարակական հնչեղությամբ սոցիալական խնդիրներ: Գևորգ Դևրիկյանի 60-ամյա հոբելյանի շեմին՝ 1997 թվականին, Գարեգին Ա Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի բարձր հովանավորությամբ լույս է տեսնում «Պատմվածքներ» ժողովածուն: Գրքում զետեղված 14 խորիմաստ պատմվածքները նվիրված են հայ ժողովրդի պատմության տարբեր ժամանակաշրջաններին՝ ներքին մի ուժով կապված լինելով իրար: Գիրքն ունի «Խոսք շնորհակալության»՝ գրված որդու՝ Վարդան Դևրիկյանի կողմից, որտեղ կարդում ենք. «Գրքում զետեղված պատ-մըվածքները թեև նվիրված են մեր ժողովրդի պատմության տարբեր ժամանակահատվածներին և իրադարձություններին, ունենալով թեմատիկ լայն ընդգրկում Աբգար թագավորից մինչև մերօրյա հայոց նոր

ազատամարտը, սակայն ներքին մի ընդհանրությամբ իրար են կապվում, որովհետև բոլորն էլ նվիրված են հանուն հոգևոր ինքնության և ազգային ազատ ու հպարտ լինելության մեր ժողովրդի մղած դարավոր մաքառմանը»[1]:

«Հավատի զորությունը» պատմվածքը[2] այս ժողովածուի առաջին պատմվածքն է՝ նվիրված հայոց Աբգար թագավորին: Գ.Դևրիկյանը պատմվածքը գրել է՝ սկզբնաղբյուր ունենալով Մովսես Խորենացու «Հայոց պատմությունը», որտեղ ներկայացված է ոչ միայն Անձեռակերտ պատկերի պատմությունը, այլև բերված է որպես թե Աբգարի և Քրիստոսի միջև եղած թղթակցությունը: Վերջինս առավել մարդկայնությամբ և հուզականությամբ է պատկերված Գ.Դևրիկյանի ստեղծագործության մեջ, որտեղ Աբգարը ուժեղ թագավորի և հոգնատանջ մարդու հոգեբանական ներքին հակա-սականությամբ է դիմում Փրկչին. «Երբ այս ամենը քո մասին լսեցի, մտքումս դրի այս երկուսից մեկը՝ կա՛մ որ դու Աստված կլինես, որ երկնքից իջել ես և այս բաներն անում ես, կամ Աստծու որդի կլինես, որ այդ անում ես: Այս պատճառով քեզ գրեցի, աղաչելով, որ նեղություն կրես, գաս ինձ մոտ և բժշկես իմ ունեցած հիվանդությունները»[3],- Մովսես Խորենացու հետևողությամբ գրում է Գ.Դևրիկյանը: Աբգարի և Քրիստոսի նամակագրությունը կարելի է անվանել միջնադարյան թղթի ժանրի նորօրյա վերարտադրություն:

Եդեսիա քաղաքի ու Հայոց Միջագետք երկրի տերը՝ Հայոց Աբգար արքան, բորոտությամբ անբուժելի հիվանդ է, որը նա ձեռք է բերել պարսից դեմ պատերազմներում՝ երկրի ինքնիշխանության համար. «Այժմ իրեն ոչ թե Աբգար Հայոց թագավոր են անվանում, այլ սև Աբգար թագավոր»[4]:

Այս հիվանդությամբ տառապող մարդիկ պետք է ապրեն քաղաքից հեռու մի վայրում: Պատկերելով Աբգար թագավորի բորոտությամբ հիվանդ լինելը՝ Գ. Դևրիկյանն այդ ախտը զուգադրում է մարդկության հոգու հիվանդության հետ, որը կբուժվի միայն Աստծուն ապավինելու դեպքում: Հեղինակը հավաստիացնում է, որ հավատի զորությամբ և Աստծո նկատմամբ մեծ սիրով կմաքրագործվի մարդը. «Հույսն ու հավատը մեծ ուժ են: Հավատն իր ուժով միայն հավատի հետ կարող է համեմատվել, և այս լույս աշխարհում ավելին չկա: Մարդկային այդ մեծ հավատը»[5]:

Անբուժելի արքան հիշում է փառահեղ անցյալը, մտաբերում պատիվն ու փառքը Հռոմում՝ Ցիրկուս Մաքսիմուս կրկեսում, վայրի գազանների հետ

---

[1] ***Դևրիկյան Գ.,*** *Պատմվածքներ, Ս. Էջմիածին, 1997, էջ 3:*
[2] *Վերոնշյալ պատմվածքի մասին առավել ամբողջական վերլուծություն տե՛ս «Հայրենասիրության պատգամաբերը», էջ 72-85:*
[3] ***Մովսես Խորենացի,*** *Հայոց պատմություն, Եր., 1990, էջ 20:*
[4] ***Դևրիկյան Գ.,*** *Պատմվածքներ, Էջ 4:*
[5] *Նույն տեղում, էջ 21:*

մենամարտը, իմաստությամբ և քաջությամբ տարած հաղթանակը: Հայրենասեր և մարդասեր թագավորը սերունդներին ավանդում է սիրել հայրենի հողն ու ջուրը, կարեկից լինել մարդկանց:

«Հոգու վերածնությունը» պատմվածքում Մոմիկ վարպետն արդեն ծերացել է, սակայն շարունակում է Ավետարան օրինակել: Գեղարվեստական նմանօրինակ կերպարային համակարգի ստեղծումը Գ. Դևրիկյանի փոքր արձակի յուրահատուկ առանձնահատկությունն է: Մոմիկ վարպետը մյուս կերպարների նման ապրում է, զգում և երազում հոգու վերածնության մասին:

Հոգեբանական կերտված դևրիկյանական կերպարները նկարագրվում են անձնական ապրումների ողջ զգացական դաշտով: Պատմվածքում կույր վարպետի ապրումներն են, կյանքի անցողիկության, հոգու անմահության և վերածնության մասին: «Լավ է կույր աչոք, քան կույր մտոք»,- մտորում է վարպետը,- «Աչքերս ժողովրդիս էին հարկավոր, Տե՛ր, որ նոր կառույցներ արարեի՝ տաճար ու եկեղեցի, մատուռ ու քարե խաչ»[1]: Աչքերի լույսը կորցրած վարպետը հոգու աչքերով էր լույսը տեսնում և հավատում հոգու վերածնությանը:

««Մատյանը փրկության» ասքում Գ. Դևրիկյանը շարունակում է համառ մի նվիրումով լույս, հավատ ու ոգի որոնել ազգի հարատևման դժվար ճանապարհին: Եվ ամենից ավելի՝ հին ու միջին դարերի որոգայթներում, որոնել, գտնել և արվեստի ուժով վերստին հաստատել այն ճշմարտությունը, որ լույսն անմարելի, ուժը հավատավոր, ոգին անթեղ և գիրը մայրենի ազգի դարավոր մաքառումների արմատն ու էությունն են եղել, ու դրանցով է նա ապրել և հարատևել»[2],- գրում է Լյուդվիգ Կարապետյանը:

Հեղինակն արտահայտում է այն գաղափարը, որ հայ ժողովուրդն իր կենսունակությունը պահպանել է ոչ միայն հերոսամարտերով, այլև կյանքի սիրով, աշխատանքի և գեղեցիկ արվեստի պաշտամունքով:

«Անկախություն՝ տենչանք-նպատակը մեր» պատմվածքում հայ ժողովրդի պատմության գիտակ Գ. Դևրիկյանը ևս մեկ անգամ պատկերում է Գլաձորի համալսարանը, Եսայի Նչեցու ազգապահպան գործունեությունը, գիրք ծաղկողների տքնաջան աշխատանքը: Փոքրիկ այս պատումն արդեն ավետում է գրողի տարիների երազանքը՝ անկախություն, որն առանց մայրենի լեզվի լավ իմացության գրողը չի պատկերացնում. «Ուրեմն մեր մայր լեզուն է հիմքը մեր անկախ մտածողության, որ ունեցել ենք Հայկ մեր Նահապետից սկսած, և մայր լեզուն է հիմքը հանուն անկախության մեր

---

[1] *Նույն տեղում, էջ 53:*

[2] ***Կարապետյան Լ.,*** *Հայացք արմատներին, «Հայաստան», հոկտեմբերի 4, 2002, էջ 3:*

պայքարի: Ու գիտցե՛ք ընդմիշտ. թե մեկը օտար լեզվին է ստրկանում և մոռանում է պայքարը հանուն անկախության»[1]:

Արդեն 1990-ականների սկզբներին գրված պատմվածքներում Գ. Դևրիկյանը պատկերում է մերօրյա իրական կյանքն իր բոլոր լուսավոր և մռայլ կողմերով: Պատերազմի ցուրտ ու մութ օրերի անկյունից Գ. Դևրիկյանը «Իմ հոգու լույսը» պատմվածքում մի նուրբ շեշտադրումով ընդգծում է հոգու լույսի վերհառնումն ու անէացումը: Մթին խավար է շուրջը, բայց սարսափելին հոգու լույսի անդառնալի կորուստն է: Շուտով գրողը հաղթում է խավարին. «Հաղթել էի խավարին և հոգուս մեջ ճառագած իմ իսկ հոգու լույսով վերագտել էի հույսս»[2]:

«Կարոտի երգը» պատմվածքում դարձյալ ականատես ենք լինում հոգեբանական ներսուզումների: Սուր դիտողականությամբ Գ. Դևրիկյանը նշմարում է կարոտի տարրալուծումը և հայի վրեժի դարավոր կանչով պատկերում պապի՝ հոգու մեջ ամրացած տխուր երգերը: «Կարոտ»՝ հային բաժին ընկած այս զգացումը դեռ երկար կպատկերվի հայ գրականության մեջ, քանի դեռ կա և մնում է տարագիր հայը, հայրենի եզերքն օտարին թողած հայը. «Կարոտը միշտ էլ ծննդավայրի ճամփան կգտնի, քանի տարի էլ անցնի: Կգտնի քանզի կարոտն ամենաերկարակյացն է և տարիք չունի»[3]:

Այս պատմվածքում էլ Գ. Դևրիկյանին հաջողվել է հայրենի եզերքի կարոտը երգող պապի կերպարը դարձնել տպավորիչ ու անկեղծ: Կորցրած հայրենի եզերքը, վիրավորանքն ու անարգանքը սրտում պահած պապը չի ցանկանում նույն ապրումները փոխանցել սերունդներին:

«Մռավի որդիները» պատմվածքում ուսուցչուհի Մկրտչյանը չի լքում հարազատ գյուղը՝ չցանկանալով գաղթական դառնալ: Վերջինս միանում է հայրենիքի համար պաշտպան կանգնած Մռավի տղաներին, որոնց համար հայրենիքի պաշտպանությունը սրբազան ուխտ էր. «Մեր ուխտն էր Հայրենիքը և հավատը՝ Հաղթանակը: Մենք Հավատի համար զոհվեցինք, որ չմեռնի ու փոխանցվի մյուսներին»[4]:

«Մարեն» պատմվածքի հերոսները գաղթը վերապրած մարդիկ են, որոնք ամեն կերպ փորձում են վերահաստատվել, ապրել և արարել հայրենիքի մյուս հատվածում՝ կարոտի վերքը վառ պահելով սրտում: Պետք է հավաստիացնել, որ, իսկապես, Գ. Դևրիկյանի հերոսների հոգեբանական հատկանիշները պատմվածքներում փայլուն են նկարագրված: Այստեղ վերհանված են այդ կերպարների հոգեկան ողջ գեղեցկությունը, ապրումները, զգացումներն ու հույզերը:

---

[1] ***Դևրիկյան Գ.,*** *Պատմվածքներ, էջ 46:*
[2] *Նույն տեղում, էջ 127:*
[3] *Նույն տեղում, էջ 135:*
[4] *Նույն տեղում, էջ 123:*

«Մանկության տունը» պատմվածքի հերոսը հիշողությամբ ամուր կառչած է մանկությանը: Տարիներ են անցել, սակայն վերջինս հիշում է իրենց հին տան ամեն անկյունն ամենայն մանրամասնությամբ: Հայրենի տան կարոտը, Ակն քաղաքի հիշողություններն անընդմեջ ուղեկցում են ծերունուն: Վերջինս ամենաթանկ բանը, որ թողնելու է թոռներին, հենց իր մանկության տան կարոտն է լինելու: Ժամանակի և տարածության գրողի պատկերացումները իմաստավորվում են ամենատարբեր կտրվածքներով: Մերթ հայրենի տան հիշողություններ, մանկության տան կարոտ, մերթ իրական կյանքի պատկերների համադրությամբ գրողին հաջողվում է ստեղծել անզուգական պատկերներ:

«Իմ կնքամայրը» պատմվածքում էլ հերոսները հաճելի հիշողությամբ կապված են մնում հայրենի եզերքին ու մանկության հիշողություններին: Պատումում ակնհայտ է մարդկանց միջև անկեղծությունն ու հոգատարությունը, միմյանց կարեկցելու պատրաստակամությունն ու ջերմ վերաբերմունքը:

Այս պատմվածքների հերոսների կենսատարածքը նույնն է, տարբեր են ապրումներով ու ծանր կյանքը յուրովի ապրելու և հոգսերն ավելի թեթևացնելու մեծ համառությամբ: Նրանք անցել են պատերազմի բովով, անցել են հիվանդության, հուսահատության, հիասթափության ճանապարհներով, սակայն երբեք չեն ընկճվել ու հույսը կորցրել՝ միշտ ունենալով պայծառ գալիքի սպասում: Այս բոլոր հերոսներն էլ կյանքի հարուստ փորձ ունեն, ծանրակշիռ ու հոգսաշատ մարդիկ են: Նրանք շարունակում են ապրել անցյալի ծանրության տակ՝ չխեղաթյուրելով ներկան: «Անցման շրջան» պատմվածքի հերոսներն ապրում են նույն իրականության մեջ՝ պատերազմ, հացի հերթ, մութ ու ցուրտ տարիներ: Ուսուցիչն անտրտունջ մենակ կրում է ընտանեկան կյանքի բեռը, մինչդեռ առևտրականն ապրում է անտրտունջ: Գրետխենի և ուսուցչի կերպարները երկու ծայրահեռ կողմ են ներկայացնում. մեկի համար կարևոր է հայրենիքը, հոգևոր վեհ արժեքները, մյուսի համար էլ սեփական կուշտ ստամոքսը: Երկխոսություններից բացահայտվում է հերոսների էությունը, մտածելակերպը, պատերազմի մասին պատկերացումները.

-Իսկ Ձեր թոռն ինչ-որ չի երևում, բիզնեսո՞վ է զբաղվում:

-Արդեն մի տարի է, Արցախում է:

-Գնացել է թալանի՞-քմծիծաղ տվեց դիմացինը:

-Ոչ, կռվելու,-մի կերպ արտաբերեց ուսուցիչը:

-Բոլորն էլ այդպես են ասում, բայց իրականում թալանի են գնում: Թե չէ ո՞ւմ դարդն է կտրվել, որ դարաբաղցիների համար կռվի:

- Հայ ժողովրդի,-մի կերպ ուղղեց ուսուցիչը [1]:

Հեղինակը, ապրելով նույն ժամանակահատվածում, այս պատմվածքում ավելի ակնառու է դարձնում փոխված բարքերն ու սովորությունները, պատկերում արդեն արմատավորված օտարամոլությունը, հասարակության կողմից հայրենիքի ու հայրենասիրության, ուսուցչի ու գիտնականի մասին արժեզրկված պատկերացումները:

Գ. Դևրիկյանն իր ուժերը փորձեց նաև մանկական գրականության ասպարեզում: «Մանկության տունը» ժողովածուում զետեղված պատմվածքները քաղցր վերհուշ են մանկությունից: «Ահա հասավ Նոր տարի», «Մերոնք», «Որդիների լուսանկարը», «Դեղերը», «Ամենազորը», «Ի՞նչ գեղեցիկ, ի՞նչ թարմ էին վարդերը…», «Նավերը», «Ամենաքաղցր տարիները», «Կյանքի ճշմարտությունը», «Ընկեր Անիկը», «Իմ բախտի Աստղը», «Իսկական տերերը», «Ամենաքաղցր տարիները», «Մեր հույսի պարտեզը» պատմվածքներում Գ. Դևրիկյանի մանկության անմոռանալի տարիներն են, մի փոքրիկ պատառիկ գրողի մանկությունից ու պատանեկությունից: Վերոնշյալ պատմվածքների միջոցով գրողը մշտապես կենդանի է պահում իր հարազատներին, ազգականներին, ուսուցիչներին, դասընկերներին և խաղընկերներին:

Նյութը ներկայացվել է 12.05.2023,
գրախոսման է ուղարկվել, 26.05.2023,
տպագրության ընդունվել 22.06.2023:
Հոդվածը տպագրության է երաշխավորել ԱրՊՀ
գրականության և ժուռնալիստիկայի ամբիոնը:

[1] *Նույն տեղում, էջ 113:*